

FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ SZEMÉLYEK

- A világ népességének mintegy tíz százaléka, 650 millió ember él valamilyen fogyatékossgal.
- Magyarországon a fogyatékossgal élő emberek száma 577 ezer fő, arányuk a népességen belül 5,7 százalék.
- Magyarország a világon másodjára ratifikálta a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezményt és először a hozzá kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyvet.
- Az ENSZ Egyezmény a társadalmi szerepvállalás korlátozottsága alapján határozza meg a fogyatékos személy fogalmát.
- A fogyatékossgal „társadalmi modellje” a fogyatékossgal élő személyek egyéni szükségleteihez való ésszerű társadalmi alkalmazkodásra; az egyén rehabilitációja helyett a társadalom átalakítására, befogadóvá tételére irányul.
- A magyar fogyatékosügyi szabályozás jelenleg nincs teljesen összhangban az ENSZ Egyezmény előírásaival, mivel a képességek hiánya alapján definiálja a fogyatékossgal.

A [T/10476.](#) számú, a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (Fot.) módosítására irányuló törvényjavaslat egyik célja a fogyatékos személy definíciójának módosítása a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezménynek és a hozzá kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyvnek megfelelően.

Statisztikai adatok

Becslések szerint a világ népességének mintegy tíz százaléka, 650 millió ember él valamilyen fogyatékossgal. Mindezek alapján az ENSZ „a világ legnagyobb kisebbségének” nyilvánította a fogyatékossgal élő személyek csoportját.

Hazánkban a fogyatékossgal élő személyekre vonatkozó adatok forrása a **2001. évi népszámlálás** adatfelvétele (a 2011-es népszámlálás vonatkozó adatai mostanáig nem kerültek feldolgozásra), amelynek fő megállapításai a következők:

- a fogyatékossgal élő emberek létszáma 577 ezer fő, arányuk a népességen belül 5,7 százalék;
- a fogyatékossgal fő okai 53, 8 százalékban betegség, 17,0 százalékban veleszületett rendellenesség, 12,7 százalékban baleset;
- a fogyatékos népességen belül a 40 éves és idősebbek aránya 80,4 százalék;
- körükben nagyobb az egyedülállók aránya (18,5%), mint a nem fogyatékos személyek között (9,5%);
- a fogyatékos emberek iskolai végzettsége jóval alacsonyabb: körükben a 8 általános, vagy annál alacsonyabb befejezett iskolai végzettséggel rendelkezők aránya 70,4; míg azoknál, akik a nem fogyatékos emberek csoportjába tartoznak 49,5 százalék;
- a munkaképes korú, fogyatékossgal élő személyek körében a foglalkoztatási arány 9 százalék;
- átlag alatti a vakok (5,8 %), a mozgássérültek (6,3 %) és az értelmi fogyatékosok (7 %) foglalkoztatottsága;
- a nagyothallók, illetve a gyengénlátók körében a foglalkoztatottak aránya 10,7, illetve 15,7 százalék;
- a különböző fogyatékossgal élők kategóriáiban 1,2 és 2,9 százalék közötti, átlagosan 2 százalék a munkanélküliek aránya;
- a fogyatékossgal élő emberek döntő többsége magánháztartásban él (92 %), azonban körükben az átlagnál jóval nagyobb az intézeti háztartásban élők hányada (8 %).

**ENSZ EGYEZMÉNY A FOGYATÉKOS-
SÁGGAL ÉLŐ SZEMÉLYEK JOGAIRÓL**

Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése 2006. december 13-án egyhangúan fogadta el a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló Egyezményt és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyvet, amelyek 2008. május 3-dikán léptek hatályba.

Magyarország a világon másodikként ratifikálta az Egyezményt, és elsőként a Jegyzőkönyvet, amelyek a 2007. évi XCII. törvényvel kerültek kihirdetésre.

Az Egyezmény alapelvei:

- a veleszületett méltóság, az egyéni autonómia tisztelete, beleértve a saját döntés meghozatalának szabadságát és a személyek függetlenségét;
- a hátrányos megkülönböztetéstől való mentesség;
- teljes és hatékony társadalmi részvétel és befogadás;
- a fogyatékossgal élő személyek különbözőségének tisztelete és elfogadásuk az emberi sokszínűség, valamint az emberiség részeként;
- esélyegyenlőség;
- hozzáférhetőség;
- a nők és férfiak közötti egyenlőség;
- a fogyatékossgal élő gyermekek formálódó képességeinek tisztelete, és a fogyatékossgal élő gyermekek identitásuk megőrzéséhez fűződő jogának tiszteletben tartása.

Az Egyezmény átfogó módon tartalmazza a fogyatékossgal élő emberek szociális, kulturális, gazdasági, polgári és politikai jogait; valamint **új elveket és normákat fektet le:**

- a jelnyelvet is belefoglalva a nyelv fogalmába;
- elismerve a fogyatékos személyek önálló életvitelhez és a közösségben való élethez való jogát (cselekvőképesség);
- megengedő kivételek nélkül tételezve a személyek testi és mentális integritását (tiltva a kényszergyógykezelést, a nem önkéntes sterilizálást, és intézeti elhelyezést);
- biztosítva az inkluzív (többségi iskolákban történő) oktatáshoz való jogot;
- először nevesítve a szabad és tájékozott döntéshozatalhoz való jogot.

Egyezmény 1. cikk

A jelen Egyezmény célja valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása.

Fogyatékossgal élő személy minden olyan személy, aki hosszan tartó fizikai, értelmi, szellemi vagy érzékszervi károsodással él, amely számos egyéb akadállyal együtt korlátozhatja az adott személy teljes, hatékony és másokkal egyenlő társadalmi szerepvállalását.

A Fakultatív Jegyzőkönyv által bevezetett ún. *egyéni panaszmechanizmus* minden részes államban élő fogyatékos ember számára lehetővé teszi, hogy jogsérelem esetén az Egyezmény által létrehozott, független nemzetközi szakértői testülethez, a Fogyatékos Emberek Jogainak Bizottságához forduljon.

Az Egyezmény meghatározó jelentőségű paradigmaváltást képviselt azáltal, hogy a fogyatékossgal élő embereket önálló életvitelre képes személyeknek tekinti, olyan állampolgároknak, akiknek joguk van a saját döntéseik alapján élni. Egyidejűleg az államok feladatává teszi, hogy ehhez biztosítsák a szükséges jogi és társadalmi feltételeket.

A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ SZEMÉLY DEFINÍCIÓJA

A fogyatékoság tartalmának definíciója meghatározó hatással van arra, hogy a kormányzatok milyenek tekintik a fogyatékos embereket és milyen fogyatékosügyi politikát folytatnak.

A hosszú időn át uralkodó „**orvosi modell**” szerint a fogyatékos személy valamilyen testi, érzékszervi vagy intellektuális hiányossága miatt nem képes a többi emberrel azonos értékűen részt venni a társadalom életében, és gondoskodásra szorul. Ebből a definícióból elsősorban a fogyatékosággal élő személyek hátrányainak rehabilitációjára; valamint segédeszközökkel, szolgáltatásokkal és támogatásokkal történő kompenzációjára irányuló szociálpolitika következik. Ennek célja, hogy az érintett személyt mind teljesebb mértékben alkalmassá tegye a társadalmi körülményekhez történő alkalmazkodásra.

A korszerűbb „**társadalmi modell**” értelmében az egyént nem a fizikai vagy mentális károsodása, hiányossága teszi fogyatékosá, hanem azok az akadályok, amelyeket a társadalom emel azáltal, hogy hétköznapi élet, a közösségben való részvétel körülményeinek kialakítása során figyelmen kívül hagyja a fogyatékosággal élő emberek szükségleteit. Ez a definíció az egyéni szükségleteihez való ésszerű társadalmi alkalmazkodásra, az egyén rehabilitációja helyett a társadalom átalakítására, befogadóvá tételére irányuló politikát feltételez és eredményez.

Példával szemléltetve a két modell közötti különbséget: ha egy kerekesszéket használó személy nem tud felszállni egy buszra, annak az oka az *orvosi modell értelmében* a személy mozgásszervi sérülése; míg a *társadalmi modell* szerint az, hogy a jármű nem alacsony padlós, így alkalmatlan kerekesszékekkel való használatra.

A magyar fogyatékosügyi szabályozás jelenleg nincs teljesen összhangban az ENSZ Egyezmény előírásaival.

Fot. 4. §

„fogyatékos személy az, aki érzékszervi - így különösen látás-, hallásszervi, mozgásszervi, értelmi képességeit jelentős mértékben vagy egyáltalán nem birtokolja, illetőleg a kommunikációjában számottevően korlátozott, és ez számára tartós hátrányt jelent a társadalmi életben való aktív részvétel során.”

A Magyar Civil Caucus párhuzamos jelentése (2010) szerint ez a meghatározás több szempontból sem felel meg az Egyezmény rendelkezéseinek:

- taxatív felsorolást ad, ellentétben az Egyezménnyel, amelyik példálózó felsorolással él;
- nem minősíti fogyatékosággal élő személyeknek a tartós mentális károsodással élő pszichiátriai betegeket;
- a fogyatékoság orvosi modelljét veszi alapul, minthogy a fogyatékoság és a társadalmi részvétel hátrányosságát a személy hiányzó képességeiben gyökereztetni;
- küszöbfeltételt ír elő, amennyiben a képességhiánynak jelentős mértékűnek, vagy teljesnek kell lennie ahhoz, hogy a törvény hatálya alá essen.

A **Kormány Nemzeti Jelentése** (2010) deklarálja, hogy Magyarországon a fogyatékoság fogalma a jogszabályokban nem egységes. Terjedelme alapvetően az adott ágazat rendelkezésére álló források, illetve a fogyatékosággal élő személyeknek szolgáltatást nyújtó intézményrendszer kiépítettségének függvénye.

Az új Országos Fogyatékosügyi Program végrehajtásának 2012–2013. évekre vonatkozó intézkedési tervéről szóló **1056/2012. kormányhatározat** nevesítetten tartalmazza a Fot., illetve a fogyatékos személy definíciójának módosításának szükségességét.

AZ ENSZ FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ SZEMÉLYEK JOGAINAK BIZOTTSÁGA ÉSZREVÉTELEI

A Bizottság 2012 szeptemberében vizsgálta Magyarország Nemzeti Jelentését, amelyben **elismeri:**

- hogy Magyarország Alaptörvénye deklarálja a fogyatékoságon alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalmát;
- az Országos Fogyatékosügyi Program és végrehajtási tervének elfogadását;
- a fogyatékoság főáramba helyezését a kormányzati politikában;
- az Egyezmény Braille-írásos, jelnyelven és könnyen érthető formában történő közlését;
- a jelnyelvről szóló törvény elfogadását.

A Bizottság aggodalommal állapítja meg, hogy a fogyatékoságra vonatkozó, a jogi szabályozásban megjelenő definíciók:

- nem a társadalmi akadályokra, hanem az egyén károsodására helyezik a hangsúlyt;
- nem foglalják magukban a pszichoszociális fogyatékosággal élő embereket.

A Bizottság javasolja, hogy a magyar kormány a Fot. közelgő felülvizsgálata során:

- biztosítsa annak az Egyezményvel való teljes összhangját;
- biztosítsa benne a fogyatékoság emberi jogi alapú megközelítését;
- építsen be a fogyatékoság emberi jogi alapú megközelítésén alapuló, a pszichoszociális fogyatékosággal élő embereket is magában foglaló, a fogyatékoságra és a fogyatékosággal élő személyekre vonatkozó definíciót.

Források:

- [2007. évi XCII. törvény](#) a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló (ENSZ) egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről
- [1998. évi XXVI. törvény](#) a fogyatékosággal élő személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról
- [10/2006. \(II. 16.\) OGY határozat](#) az új Országos Fogyatékosügyi Programról
- [1056/2012. \(III. 9.\) Korm. határozat](#) az új Országos Fogyatékosügyi Program végrehajtásának 2012–2013. évekre vonatkozó intézkedési tervéről
- [CRPD/C/HUN/CO/1](#): ENSZ Fogyatékosággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága Záró Észrevételei Magyarország első időszaki jelentéséről, elfogadva a bizottság 8. ülészakán (2012. szeptember 17-28.)
- ENSZ [Fact sheet](#) on Persons with Disabilities
- [A fogyatékos emberek helyzete](#). KSH Népszámlálás 2001.
- [A Fogyatékoság definíciói Európában](#). Összehasonlító elemzés. ELTE 2009.
- [Fogyatékos személyek jogai vagy fogyatékos jogok?](#) – A Magyar Civil Caucus párhuzamos jelentése az ENSZ egyezményről, 2010.
- „[Méltóképpen, másként.](#)” Fogyatékosügyi projekt. ÁJOB projektfüzetek 2010/2.
- Gombos Gábor: A Fogyatékos Személyek Jogairól szóló Egyezmény. [Kapocs, 2007/1.](#)

Készítette: Dr. Kelemen Ida
Képviselői Információs Szolgálat

Országgyűlési Könyvtár

E-mail: infoszolg@parlament.hu
Intranet: <http://infoszolg.ogyk.hu>
Tel.: (1) 441-4529; (1) 441-6486

Az információs jegyzet belső felhasználásra, az országgyűlési képviselők tájékoztatása céljából készült. A dokumentum az összeállítás elkészültének időpontjában fennálló aktuális helyzetet mutatja be. Az információs jegyzet szerzői jogvédelem alatt áll.